

Η Πελοπόννησος (Μελέται κατά τον E. Reclus)

"Ακρόπολις εστίν η Πελοπόννησος συμπάσης της Ελλάδος. Αύτη γαρ η των τόπων θέσις υπογράφει την ηγεμονία ταύτην"
(Στράβων, 80ν κεφ. Αον)

Εν τη ιστορία του πολιτισμού το σημαντικώτερον μέρος κατέχουσιν αι χερσόνησοι. Αύται υπήρξαν οι κοιτίδες των θρησκευμάτων και των πλείστων κρατών. Εις την θέσιν της ως χερσονήσου η Ελλάς, η τόσο μικρά επί του χάρτου αλλά τόσον μεγάλη εν τοις χρονικοίς της ανθρωπότητος, οφείλει το τόσον ένδοξον παρελθόν της. Δεν δύναται δε τούτο να θεωρηθή ως αποκλειστικόν έργον της φυλής διότι και άλλοι λαοί της αυτής καταγωγής, Πελασγοί πρόγονοι των Αλβανών δεν άφησαν διόλου τοσαύτα λαμπρά ίχνη της διαβάσεώς των. Ουδαμού δε της γης η ανθρωπότης δεν ανήλθεν εις τοιούτον βαθμόν πολιτισμού αρμονικωτάτου εν τω συνόλω αυτού και τόσον προσφόρου εις την ελευθέραν του ατόμου αναπτυξιν, όσον εις την Ελλάδα. Προφανώς και εις την γεωγραφικήν θέσιν αυτής αποδοτέον το τόσον σημαντικόν μέρος ο διεδραμάτισαν οι λαοί της κατά μακράν περίοδον της παγκοσμίου ιστορίας.

Το ιδιαίτερον χαρακτηριστικόν της Ελλάδος, θεωρουμένης υπό τον σχηματισμόν του εδάφους της, είναι ο μέγας αριθμός μικρών λεκανοπεδίων ανεξαρτήτων και κεχωρισμενων απ' αλλήλων υπό βράχων ή σειρών ορέων. Η διάθεσις δ' αύτη του εδάφους διηκούλυνε τη κατάτμησιν των Ελληνικών φυλών εις πλήθος αυτονόμων Δημοκρατιών. Κάθε πόλις είχε τον ποταμόν της, το αμφιθέατρόν της, την ακρόπολιν της, το άλσος της. Πάσαι δε σχεδόν είχαν και το επίνειόν των. Ούτω πάντα τα στοιχεία, των χρήζει ελευθέρα κοινωνία, ευρίσκονται συνηνωμένα εν τοις μικροίς τούτοις συμπλέγμασι η δε γειτνίασις αντιζήλων πόλεων υπέθαλπε διαρκή συναγωνισμόν, όστις δυστυχώς κατέληγε εις αγώνας και πολέμους.

Υπέρ παν άλλο μέρος της Ελλάδος τα πλεονεκτήματα ταύτα του εδάφους κέκτηται η Πελοπόννησος και δικαίως ο πατήρ της γεωγραφίας καλεί αυτήν "ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΣΥΜΠΑΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ", διότι και χωρίς της λαμπρότητος και δυνάμεως των ενοικισάντων εθνών, αύτη η των τόπων θέσις υπογράφει την ηγεμονίαν ταύτην".

Είναι λοιπόν ανάγκη να κάμωμεν την φυσικήν περιγραφήν της ωραίας ταύτης χώρας ίνα εξηγήσωμεν την επιρροήν ην εξήσκησεν το σχήμα του εδάφους αυτής επί της ιστορικής αναπτύξεως των πόλεων ας θέλομεν περιγράψη.

Γεωγραφικώς η Πελοπόννησος είναι αξία του ονόματος της νήσου το οποίον τη έδωσαν οι αρχαίοι. Η χθαμαλή είσοδος της Κορίνθου την αποχωρίζει εντελώς από της ορεινής Ελληνικής χερσονήσου. Η Πελοπόννησος αποτελεί ούτω κόσμον χωριστόν, μικρόν μεν εάν κρίνη τις

εκ της θέσεως αυτής επί του γεωγραφικού χάρτου, αλλά πολύ μέγαν εκ του σπουδαίου μέρους ο διεδραμάτισεν εις την ιστορίαν της ανθρωπότητος από των χρόνων του Ομήρου μέχρι της Ελληνικής παλιγγενείας.

Η Πελοπόννησος όλη σχεδόν είνε χώρα οροπεδίων και ορέων. Εισερχόμενός τις εις αυτήν διά του Ισθμού της Κορίνθου, αμέσως βλέπει υψούμενον απέναντί του ως μέγα οχύρωμα το Οίνειον όρος (Καρίδι σημ.) υπερασπίζον την είσοδον εν τη χερσονήσω και επί μιας προεκτάσεως του οποίου υψούται το Ακροκόρινθον, ο φρουρός ή η κλεις απάσας της χερσονήσου. Όπισθεν των ορέων τούτων οι διάφοροι λαοί της Πελοποννήσου έζων εξησφαλισμένοι πάσης επιθέσεως. Προς δυσμάς της Κορίνθου, 50 χιλιόμετρα προς το εωτερικόν της Πελοποννήσου υψούται το κύριον σύμπλεγμα των κορυφών, “Ο κόμβος” οπόθεν διακλαδούνται αι διάφοροι μικρότεροι σειραί ορέων προς τας εσχατίας διήκουσαι. Εκεί υψούται η τν αρχαίων Κυλλήνη (Ζύρια), 2.400 μ.) και ο Χελμός (2.361 μ.) ή τα Αροάνεια όρη, ων οι χιόνες χύνουν προς το εντός ζοφεράς κοιλάδος τον καταρράξκτην ή μάλλον τα ατμώδη ύδατα της Στογός. Προς Δ. ο Χελμός συνδέεατι προς τον Ολενόν τον αρχαίον Ερύμανθον (1.672 μ.) περίφημον από τας θήρας του Ηρακλέους. Όλα αυτά τα όρη της Κορίνθου μέχρις Πατρών, σχηματίζουσι εις τείχος παράλληλον τη Β. Ακτή του κόλπου, προς τον οποίον κατέρχονται και κλιμακηδόν περικλείονται μεταξύ των κατωφερειών τούτων, τη του Βουραϊκού, κείται το Μέγα Σπήλαιον, Σπήλαιον τω όντι μέγα ο χρησιμεύει ως μοναστήριον, εις την είσοδον του οποίου κρέμανται επί των βράχων τα παραδοξότερα κατασκευάσματα διαφόρων χρωμάτων, όμοια προς τα κύτταρα μεγάλης σφηκοφωλάς.

Προε ανατολάς το κεντρικόν οροπέδιον της Πελοποννήσου ορίζεται υπό ετέρας σειράς αρχομενης ασο της Κυλλήνης. Αύτη είναι ο Γαυριάς, γνωστός νοτιότερον υπό το όνομα Μαλέβον ή Αρτεμίσιον (1.670 μ.) και έπειτα Παρθένιον (2.100 μ.) Η σειρά αύτη διακοπτομένη ανυψούται εκ νέου προς ανατολάς της Σπάρτης και σχηματίζει τον Άγιον Πέτρον ή Πάρνωνα (1.937 μ.), έπειτα χαμηλώνουσα βαθμηδόν προεκτείνεται μέχρι των Κυθήρων σχηματίζουσα το ακρωτήριο του Μαλέα το οποίον πόσον εφοβούντο οι αρχαίοι Έλληνες αποδεικνύει η γνωστή παροιμία “Μαλέαν κάμψας επιλάθου των οίκαδε”.

Τα προς Δυσμάς όρη της Πελοποννήσου δεν έχουσι την κανονικότητα των της ανατολικής σειράς. Ποικιλοτρόπως καταβρωθέντα υπό των πηγαζόντων εν αυτοίς ποταμών διακλαδίζονται προς Ν. των Αροανείων εις πλήθος μικρών σειρών αίτινες ενούμεναι τήδε κακείσε δίδουν εις το μέρος τούτο του οροπεδίου τας ποικιλοτέρας απόψεις. Παντού κοιλάδες διανοίγονται εις τοπία απρόοπτα, απλή δέσμη δένδρων, μια πηγή, ποιμνιον προβάτων, ποιμήν καθήμενος επί ερειπίων, παρέχουσι θαυμάσιον γόητρον. Εκεί είνε η τερπνή Αρκαδία ην υμνούν οι αρχαίοι ποιηταί. Καίτοι σήμερα απογυμνωθελιστα σχεδόν των δασών της είνε ακόμη ωραία, ως Ελβετία της Ελλάδος, θεελεκτικώτεραι ομω είνε αι δυτικάί κλιτύες του οροπεδίου αι βλέπουσαι προς το Ιοίνον πέλαγος. Εκεί πλούσια δάση και άφθονα ύδατα

προσθέτουσι εις τα κυανὰ κύματα εις τας απωτέρω νήσους, εις τον διαυγή ουρανόν, καλλονάς αίτινες ελλείπουσι από όλα σχεδόν της Ελλάδος παράλια.

Προς Ν. Του Αρκαδικού οροπεδίου, ού υπέρκεινται προς Δ, αι κορυφαί του μαινάλου, συστάδες τινές αρκετά υψηλαί δίδουν γέννεσιν εις ετέρας σειράς διακεκριμένας. Εκεί εκ της σειράς του Παλαιοκάστρου ή Κοτυλίου όρους άρχονται τα όρη της Μεσσηνίας, μεταξύ των οποίων υψούται η πυραμίς Ιθώμη (βουλκάνου καλ.) 802 μ. ύψους, και του Αιγαλεού (Μάλι καλ.) τα οποία προεκτείνονται προς Δ. του Κόλπου της Κορώνης και αναφαίνονται εν τη θαλάσση εις τα βραχώδη νησιδρια της Σαπιέντζας, Καβρέρας και Βενετικού. Έτερον όρος το Λύκαιον (Διαφόρτι καλ.) ύψ. 1420 μ., ο Όλυμος της Αρκαδίας, υψούμενον σχεδόν εν τω κέντρω της Πελοποννήσου, συνεχίζεται προς Δ. της Λακωνίας με μακρόν ορεινόν προτείχισμα το αποτελούν τη ψηλοτέραν σειράν του Μωρέως. Έχει αύτη υπρωτίστην κορυφήν τον περίφημον Ταύγετον καλούμενον πενταδάκτυλον (ύψ. 2.408 μ.) ένεκα των πέντε μεγάλων κορυφών αίτινες στέφουσιν αυτόν, και τον Άγ. Ηλίαν, προς μνήμην του Ηλίου του Δωρικού απόλωνος. Δάση καστανέων και ακρυών, εν οισ αναμιγνύονται κυπάρισσοι και δρεις, καλύπτουσι εν μέρει τας κατωτέρας κλιτύας του όρους τούτου, η κορυφή όμως αυτού είναι φαλακρά και καλύπτεται υπό χιόνων κατά τα $\frac{3}{4}$ του έτους. Ούτος είναι ο χιονοσκεπής Ταύγετος ο μακρόθεν δεικνύων τους ναυτιλομένους την γην της Ελλάδος. Εκείθεν εντός της κυανής θαλάσσης προβάλει το ακρωτήριο Ματαπάς (Ταίναρον) το νοτιώτερον ακρωτήριο της Ηπ. Ευρώπης.

Ολόκληρος λοιπόν η Πελοπόννησος είναι χώρα οροπεδίων και ορέων. Εκτός των πεδιάδων της Ηλείας, σχηματισθεισών εκ των προσχωμάτων των χειμάρρων της Αρκαδίας, εκτός των λιμνωδών λεκανοπεδίων του εσωτερικού και ομαλών τινων παρά τας εκβολάς ποταμ.ων εκτάσεων, η χερσόνησος δεν παρουσιάζει παντού, ειμή χώρας ορεινάς, δυσβάτους. Τα όρη δε αυτής κατά πολλά μέρη διήκοντα μακράν εντός της θαλάσσης, μορφούσι διά των μεταξύ αυτών κοιλωμάτων μεγάλους κόλπους, ώστε η παραλία ολόκληρος, ως και οι αρχαίοι ορθώς παρετήρησαν, λαμβάνει σχήμα φύλλου πλατάνου ού τας νευρώσεις σχηματίζουσιν αι σειράι των ορέων της.

Πάντα σχεδόν τα όρη ταθτα της Πελοποννήσου, ως και απάσης της Ελλάδος, προς την παραλίαν εισίν γυμνά των μεγάλων δένδρων των. Παρουσιάζονται μακρόθεν ως βράχοι κατάξηροι επί των οποίων ως στιγματα αραιά διακρίνονται πού και πού δενδρύλλια τινα; και ξυλώδεις θάμνοι. Και επί Στράβωνος πάντα τα όρη τω παραλίωv είχαν γυμνωθή των εκτεταμένων δασών των. Σήμερον η Ελλάς δεν είναι παρά ο σκελετός της άλλοτε θαλεράς υπάρξεώς της. Μόνο δε εις τα όρη του εσωτερικού της χώρας και των Ιονίων νήσων υφίστανται εισέτι τα δάση. Η Αρκαδία, η Έλις, η Τριφυλία, αι κατωφέρειαι του Ταύγετου, διετήρησαν κάπως τα φυσικά των δάση, δυστυχώς λυμαίνει το πυρ των ποιμένων.

Και υπό υδρογραφικήν έποψιν η Πελοπόννησος παρουσιάζει φαινόμενα όλως περίεργα. Εν τη ιδιαζούση ταύτη κατά τον σχηματισμόν του εδάφους

χώρα, αι κοιλάδες δεν είναι αύλακες ούς ανασκάπτουσι τα ύδατα όπως σχηματίσωσι την προς την θάλασσαν διεξοδόν των, αλλά σειρά μικρών δεξαμενών, μη έχουσών καταφανή συγκοινωνίαν. Υπόγειαι σχισμάδες υφίστανται μεταξύ των χωριζουσών αυτάς βραχωδών σειρών και λειτουργούν ως σωλήνες όταν τα ύδατα της βροχής υψώνται άνωθεν ωρισμένης επιφανείας. Οι υπόγειοι αυτοί αγωγοί καλούνται καταβόθραι. Το όμβριον ύδωρ εισχωρούν εντός των χασμάτων του οροπεδίου, και χανόμενον αναφαίνεται επί του ετέρου μέρους των ορέων εν είδει πηγής (κοινώς κεφαλάρια, κεφαλόβρυση), πάντοτε καθαρόν και διαυγές αναβρύον, εδώ μεν εντός χασμάτων βράχων, εκεί δε εντός των πεδιάδων, αλλού δε εν μέσω των θαλασσίων υδατων, δι' ό και επαινείται "ο Μωρέας δια τα πολλά νερά του" ως η Στερεά δια τους πολλούς λιμένας της.

Οι αρχαίοι εφρόντιζον πολύ να καθαρίζωσι τας δεξαμενάς ταλυτας, όπως εκρεόντων των υδάτων των δια των καταβοθρών εμποδίζεται ο σχηματισμός ελών νοσηρών. Αι προφυλάξεις αύται παρημελήθησαν κατά τους αιώνας της βαρβαρότητος. Ούτω δε η λεκάνη του Φενιού (Φονιά), ο κάμπος, ανοικτός ως μέγα χωνίον μεταξύ Κυλλήνης και Αριανείων πολλάκις μετεβλήθη εις λίμνην. Προς Α. αυτής κείται ετέρα λεκάνη η Στυμφαλίσ περίφημος εν τη μυθολογία δια τας "ανδροφάγους" στυμφακλίδας όρνιθας ας ο Ηρακλής κατετόξευσε και ήτις έχουσα την καταβόθραν αυτής εν τω πυθμένι είναι διαδοχικώς λιμνώδης, επιφάνεια και πεδιάς καλλιεργημένη. Και άλλα λεκανοπέδια εκ λιμνών σχηματισθέντα έχουσι περισσοτέρας καταβόθρας. Το μεγαλείτερον είναι το τη Μαντινείας, το περιφημότερον του κόσμου υπό υδρολογικήν έποψιν, διότι τα εν αυτώ συναζομενα ύδατα εκρέουσιν εκατέρωθεν προς αντιθέτους θαλάσσας, προς τον κόλπον του Νυαπλίου και διά του Αλφειού προς το Ιόνιον πέλαγος.

Η εξαφάνισις των όμβριών υδάτων, εν ταις εσωτερικαίς φλεψίν της γης κατεδίκασεν εις αφορίαν πλείστας της Πελοποννήσου χώρας τας οποίας ολίγον ύδωρ θα καθίστα θυμασιώς γονίμους. Ούτω π.χ. το ωραίον πεδίον του Άργους είναι ανυδρότερον και ξηρώτερον της λεππογαίου Αττικής, διψών ύδατος το οποίον τού διαφεύγει ως δια κοφίνου. Εντεύθεν και ο μύθος του μηδέποτε πληρουμένου πίθου των Δαναίδων. Προς Ν. όμως του πεδίου παρά την θάλασσαν αναβρίζει μέγας ποταμός ο Ερασίνοσ θαυμαζόμενος υπό των Αργείων και πηγάζων εκ της Στυμφαλίδος. Κατά την νότιαν δ' εσχατιάν του πεδίου την Λέρνην, άπειραι πηγαί και τέλματα πλήρων ιοβόλων όφεων. Αυτά είναι τα "κεφαλάρια" ή αι κεφαλαί της μυθολογούμενης επτακεφάλου Ύδρας ην και ο Ηρακλής εδυσκολεύθη να καταδαμάση. Τέλος νοτιώτερον ετέρα πηγή, η αρχαία Δεινή, το ανάβολον των Ελλήνων ναυτών, εν η το ύδωρ αναβλύζει μετά τοσαύτης ορμής ώστε αποτελεί καμπύλην επιφάνειαν και συνταράσει τα ύδατα εις πολλών εκατοστίων ποδών απόστασιν. Όστε καθίσταται πιθανωτάτη η εν τη λίμνη ταύτη ανάρρευσις ποταμού υπογείου όπερ συνάδει τους λεγομένους υπό Πausανίου.

Παρόμοια φαινόμενα τελούνται και εις τας δύο νοτίους πεδιάδας της Πελοποννήσου, την της Σπάρτης και Μεσσηνίας. Εν μεν τη Λακωνία ο

ιστορικός Ευρώτας, τόν ολίγον ύδωρ έχει ώστε μόλις αρκεί να φθάση μέχρι της θαλάσσης, ενώ το εκ βράχων πηγάζον παρ' αυτό Βασιλοπόταμον καίτοι έχον μήκος 10 μόνο χιόμετρα, έχει άφθονα καθ' όλον το έτος ύδατα. Ο δε της Μεσσηνίας Πάμισος (Πιρνάτσα) έχει μετά τον Αλφειό το προνόμιο να ήνε πλευστός ιες μικράς χωρητικότητας πλοία δέκα χιλιόμετρα άνω των εκβολών του. Η υπό των υδάτων αυτού διαβρεχόμενη χώρα εκλήθη "μακαρία" ένεκα της γονιμότητός.

Αι δυτικά τέλος ακταί της Πελοποννήσου, έχουν το σημαντικώτερον και πλουσιώτερον λεκανοπέδιον, το του Αλφειού (Ρουφιά) εις ο χύνεται ο Λάδων όστις ένεκεν των αφθόνων υδάτων του δυνάμενος να θεωρηθή αληθής ποταμός, ετιμάτο υπό των Ελλήνων εξίσου τω Θεσαλικό Πηνειώ "ως παρέχων κάλιστον ύδωρ εν όχθαις τερπνοτάταις". Εις τον Λάδωνα χύνονται τα ύδατα της λίμνης του Φενιού. Κατά την εκ των ορέων έξοδον του ο Αλφειός και οι άλλοι μικρότεροι μικροπόταμοι της 'Ηλιδος πολλάκις ήλλαξαν κοίτην και εκάλυψαν με ιλύν τας πέριξ πεδιάδας. Δια τούτο και τα ερείπια της Ολυμπίας εγένοντο άφαντα καλυφθέντα υπό των προσχώσεων. Υπέρ πάντας δε τους άλλους ποταμούς υπέστη μείζονας μεταβολάς ο ρους του Πηνειού (ποταμ. της Γαστούνης). Ούτως η φύσις μόνη της ειργάσθη όπως μεταβληθεί η όψις του μέρους τούτου της Ελλάδος. Νήσοι, πολύ πριν απέχουσι της παραλίας, προσεκολλήθησαν εις την στερεάν, πολλοί δε κόλποι αποχωρισθελντες της θαλάσσης μετεβλήθησαν εις τέλματα γλυκέων υδάτων. Εν των τελμάτων τούτων περιβάλλεται προς την θάλασσαν υπό θαυμασίου δάσους ελάτων. Το μεγαλοπρεπές τούτο δάσος των Τριφυλιατών, αι κατάφυτοι πέριξ κλιτύες των ορέων και η επί των πλευρών του Λυκαίου γοητευτική κοιλάς εν η κρημνίζονται τα ύδατα του καταρράκτη τη Νέδας, καθιστώσι το μέρος τούτο το ωραιότερον και γραφικώτερον της Πελοποννήσου.

Η Πελοπόννησος, ως και η Στερεά Ελλάς, παρουσιάζει αξιοσημείωτον παράδειγμα της επιδράσεως του σχηματισμού του εδάφους επί της ιστορικής αναπτύξεως των κατοίκων της. Συνδεόμενη μετά της Στερεάς δια απλού μεσοτείχου και υπερασπιζόμενη δια διπλού προτειχίσματος ορέων "ο νήσος του Πέλοπος" έμελλε να καταστή η πατρίς λαών ανεξαρτήτων. Ο ισθμός έμενεν ελευθέρα οδός του εμπορίου, αλλ' εκλείετο εις τας επιδρομάς.

Ούτως η εν τω εσωτερικώ της χερσονήσου διανομή και το πνεύμα των διαφόρων λαών της εξηγείται υπό του εξωτερικού σχηματισμού της χώρας. Το κεντρικόν οροπέδιον κεκλεισμένον πανταχόθεν, ώφειλε να ανήκη εις φυλάς αίτινες ως οι Αρκάδες, δεν διετέλουν εν σχέσεσι προς τους γείτονάς των, ούτε προς αλλήλους. Η Κόρινθος, η Σικυών και Αχαΐα κατείχον επί του κόλπου όλην την βορείαν κλιτύν των ορέων της Αρκαδίας, αλλά χωρισμένα δι' εγκαρσίων σειρών, οι διάφοροι ούτοι λαοί διετέλουν εν απομονώσει. Προς Δ. η 'Ηλις με τας ευρείας πεδιάδας της και την ννησρα και αλίμενον παραλίαν της έμελλε να έχη εν τη ιστορία της χερσονήσου μέρος όλως δευτερεύον. Οι κάτοικοί της αδυνατούντες να υπερασπίσωσι την ευάλωτον χώραν των, επέτυχον να τεθώσι υπό την προστασίαν πάντων των Ελλήνων και να καταστήσωσι την πεδιάδα της

Ολυμπίας συνεντευκτήριον εν ω οι Έλληνες πανταχόθεν συνέρρεον λησμονούντες επί τινος ημέρας τας αντιζηλίας και τα μίση των. Η Ήλις κατέστη όντως ο βωμός των των και της ειρήνης.

Τουναντίον η Αργολίς απετέλει χώραν εντελώς χωριστήν και ανυπεράσπιστον, δια τούτο οι Αργείοι διετήρησαν την αυτονομίαν των επί αιώνας και μάλιστα επί της ομηρικής εποχής είχαν την ηγεμονίαν των Ελλήνων. Διάδοχοι αυτών υπήρξαν οι Σπαρτιάται. Η χώρα εν η ενεκατέστησαν εκέκτητο το διπλούν πλεονέκτημα να ήναι προφυλαγμεναη από πάσαν επίθεσιν και να παρέχη αφθόνως τα αναγκαιούντα εις τον λιτόν βίον των κατοίκων της. Η Σπάρτη ούτω αποκρούσουςα τας τέχνας και την μαλθακόττα είχεν ανακηρύξει ως αρχήν της νομοθεσίας της, το αγέρωχον και τον φανατισμόν της ελευθερίας. Η Μεσσηνία ανεκάλει εν της ελεγείοις αυτής, την δραπετίδα ελευθερίαν λαού ολιγαρίθμου ού η ανδρεία δεν κατώρθωσεν να υπερασπίση τας γονίμους πεδιάδας της κατά των αγρίων Σπαρτιατών, κατακυριευσάντων το νότιον της χερσονήσου. Τέλος η Αχαΐα, εις αεί ένδοξος δια την συμμαχίαν αυτής ήτις υπήρξε το τελευταίον προπύργιον της Ελληνικής ελευθερίας, επεράτωνε προς βορράν την χερσόνησον ταύτην βρεχομένην υπό της θαλάσσης των αλκυώνων και τεθειμένην επί του προσκηνίου της Πελοποννήσου εις το μέρος όπου οι Ρωμαίοι έμελλον να εμφανισθώσιν ίνα υποδουλώσωσι την Ελλάδα.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΟΨΙΣ

Τοιαύτη η Πελοπόννησος γεωγραφικώς εξεταζομένη. Και η ιστορία ήτις γέμει ευκλείας και μεγάλων υπέρ της ελευθερίας κατωρθωμάτων κατά τας ενδόξους εποχάς του Ελληνικού πολιτισμού αλλά και συμφωρών και μεγάλων καταστροφών, ας έκτοτε επήνεγκον αι αλληπάλληλοι κατακτήσεις, αι υποδουλώσεις και προ πάντων αι επιδρομαί των βαρβάρων ων εγένετο έρμαιον η ένδοξος αι ωραία αύτη πατρίς ημών. Ας όψωμεν εν βλέμμα επί της ιστορίας ταύτης.

Παρατρέχομεν τους αρχαιοτάτους χρόνους του δόντος τη χερσονήσω το όνομα του Πέλοπος (1362 π.χ.) μέχρι της εν αυτή καθόδου των Ηρακλειδών (1199 π.χ.) μετά την κατάκτησιν των οποίων η Πελοπόννησος ήρξατο να προβαίνει εις μεγάλην ακμήν και λαμπρότητα, διηρημένη εις μικρά βασίλεια άπερ συνήθως κατέληγον εις δημοκρατικά πολιτεύματα. Περιείχε επί της ακμής αυτής η Πελοπόννησος πολυαρίθμους, περί τας 110 πόλεις, λαμπρώς κεκοσμημένας κατά την μαρτυρία του Παυσανίου και Στράβωνος, και υπέρ τα δύο εκατομμύρια κατοίκων, διοικουμένη διά νόμων άρίστων σοφών και συνταγμάτων προσηρμοσμένων τω πνεύματι εκάστου των διαφόρων αυτής λαών. Εξαφθείσα δε εις το υπέρτατον του πολιτισμού, έκλινεν η Πελοπόννησος δια μιας εις παρακμήν. Ταύτην επήνεγκον η έκκλιση των ηθών και προ πάντων αι αδιάκοποι διχόνοιαι και οι εμφύλιοι πόλεμοι μεταξύ των δημοκρατιών αυτής, αίτινες νικηθείσαι υπό του Φιλίππου της Μακεδονίας υπεδουλώθησαν επί τέλους εις τους Ρωμαίους (146). Ούτως η Πελοπόννησος κατήντησεν, μετά της λοιπής Ελλάδος να γείνη άσημος Ρωμαϊκή επαρχία ονομασθείσα Αχαΐα.

Κατά τας αρχάς του τετάρτου μ.χ. αιώνας η Πελοπόννησος υπέστη τας φοβερὰς επιδρομὰς νέων βαρβάρων εθνῶν καθωρμησάντων ἐκ τῶν βορείων μερῶν. Οἱ Σκύθοι, οἱ Ερῶλοι, οἱ Γότθοι κατόπον δὲ οἱ Ἄντες καὶ Σκυθοσλάβοι, ἐλεηλάτησαν διαδοχικῶς τὴν Πελοπόννησον, ἥτις ἐπὶ τέλους κατηρημώθη ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, τῶν Νορμανδῶν καὶ Σικελῶν.

Ἐπὶ τῶν αυτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου ἡ Πελοπόννησος, ἡ τότε κατὰ πρότον ὀνομασθεῖσα Μωρέας (διὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ σχήματός τὴν πρὸς φύλλον συκαμηνέας ἢ μάλλον διὰ τὸ ἐν αὐτῇ πλῆθος μωρεῶν) παρεχωρεῖτο εἰς συγγενεῖς τοῦ αυτοκράτορος δεσπότης, δι' ὃ καὶ δεσποτεία ἢ κοινῶς δεσποτάτον ἐκαλεῖτο, διαιρεθεῖσα εἰς θέματα καὶ ἐπαρχίας. Κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν τῶν Σταυροφοριῶν (1204) δύο Γαλλικαὶ οἰκογένειαι κατεστήσαντο ἡγεμονίαν κατὰ τὸ βόρειον τῆς Πελοποννήσου (πριγκηπάτον τῆς Ἀχαΐας), ἥτις μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἔρμαιον τῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας. Τότε ἀνεφάνησαν Δούκες καὶ Κόμητες καὶ Βαρόνοι Κορίνθου καὶ Πατρῶν, Ἄργους καὶ Καρυταίνης, ἕως τοῦ οἱ Ὀθωμανοί, μετὰ διαφόρους κατὰ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος εἰσβολὰς εἰς τὴν Πελοπόννησον κατῴρθωσαν καὶ ἐγένοντο μόνοι κύριοι αὐτῆς (τὸν Ἰούλιον 1718) δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Πασαραβίτου συνομολογηθείσης τῆ μεσολαβήσει τῆς Μ. Βρετανίας καὶ Ὀλλανδίας.

Κατ' ἐκείνη τὴν ἐποχὴν τῆς νέας δουλείας ἐσφάγησαν πλέον τῶν τεσσαράκοντα χιλιάδων Πελοποννησίων, ἐξηλήφθησαν τὰ ὀνόματα τῶν οὐκάτων, κομητάτων καὶ βαρονίων, καὶ ἀντ' αὐτῶν οἱ νέοι δεσπῶται τοῦ Μωρέως κατέστησαν αὐτὸν μίαν καὶ μόνην μεγάλην σατραπείαν (σαντζάκι) ὑποκειμ. ἐνὶ καὶ μόνῳ σατράπῃ, Μωρα-βαλέσιο. Ἐγένετο τότε (1719) καὶ ἀπαιριθμησὶς τῶν κατοίων διὰ νὰ προσδιορισθῆ ὁ κεφαλικὸς φόρος. Ἐυρέθησαν δὲ οἱ κάτοικοι 60 χιλιάδας ἄρρενες ἀπὸ 12ετοῦς μέχρις ἐσχατογῆρου, δηλδὴ 200 χιλ. περίπου ψυχῶν αἵτινες ἀπέμεινον ἐκ τῶν ἄλλοτε δύο ἐκαταμμυρίων κατοίκων (!) ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, διαρκεσάσης ἐπὶ αἰῶνα ολόκληρον εἰρήνης ἡ δημοσία εὐημερία κάπως ἐπανήλθε, ὅτε φρικώδης πανώλη μετακομισθεῖσα τῶν 1756 ἐξ Αἰγύπτου, ἐθέρισεν εἰς διάστημα πενταετίας τὸ ἥμισυ τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου.

Ἀλλ' ἴδου ἕτερος φοβερός λαίλαψ ἐξερράγη μετ' οὐ πολὺ κατ' αὐτῆς, ἡ ἐπανάστασις ἦν ἐπεκίνησεν ἡ αυτοκράτειρα τῆς Ρωσσίας Αἰκατερίνη ἡ Β', ἥτις διατελοῦσα εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς ὀθωμανοὺς, ἀπέστειλεν (τῷ 1770) πρὸς ἐλευθέρωσιν δῆθεν τῆς Ἑλλάδος στολίσκον ὑπὸ τὸν Ὀρλόφ, οὗ αἴφνης ἀνακληθέντος ἐξετέθησαν οἱ δυστυχεῖς Πελοποννήσιοι εἰς τὴν ἐσχάτην τὴν συμφορῶν, θύματα γενόμενοι τῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες εἰς διάστημα 9 ἐτῶν κατέστησαν τὴν ωραίαν χερσόνησον θέαμα ἐλεεινῶν πυρκαϊῶν, φόνων, καὶ τρομῶν καταθλίψεως, ἀλλ' ἐπὶ τέλους τῷ 1779 ἐκξωλοθρεύθησαν ὑπὸ τοῦ Χασάν Πασά σατράπου, ὁ ὁποῖος ἐπανεφέρε τὴν εἰρηνὴν ἐν τῶν μέσῳ τῶν ἐρειῶν τῆς Πελοποννήσου ἢ οἱ κάτοικοι, ἀπαιριθμηθέντες μόλις εὑρέθησαν 100 χιλ. Ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, μόλας τὰς παροδικὰς τινὰς εὐτυχίας, ἡ Πελοπόννησος περιέπεσεν εἰς νάρκωσιν καὶ ἐκ τῆς ἀπληστίας τῶν μπεηδῶν τῶν ἀγάδων καὶ τῶν μεγάλων κτητόρων ἐρημώθη καὶ κατεθλίβη παντοιοτρόπως. Αἱ τυρανίαι, αἱ φυγαδεύσεις, αἱ οἰδημαῖα, ἐξολοθρεύσασαι τοὺς κατοίκους καὶ ἐρημούσαι τὴν χώραν,

συνεπλήρωσαν την καταστροφήν της ωραίας ταύτης και ενδόξου χερσονήσου ήτις διέμεινεν υπό τον Τουρκικόν ζυγόν μέχρι του 1821, ότε ο πάαιών Πατρών Γερμανός ύψωσε την σημαίαν της επαναστάσεως δι' ής επήλθεν η απελευθερία της γωνίας ταύτης, της όλης Ελλάδος.

Η σύντομος αύτη περίληψις, όσον και αν ή ατελής δύναται να δώση ιδέαν τινά της σημαντικότητος ήν υπό γεωγραφικήν ιστορικήν και πολιτικήν έποψιν κέκτηται η Πελοπόννησος, ήτις και σήμερα αποτελεί το ζωτικότερον, το παραγωγικότερον και προδευτικώτερον μέρος του Ελληνικού βασιλείου. Ήδη δε από της Ελληνικής αυτονομική η ζωή ήρξατο επανερχόμενη εκ των κέντρων της χερσονήσου εις την περιφέρειαν αυτής. Ενδείκνυται δε η ζωή αύτη και πρόοδος εν τη αυξήσει του πληθυσμού ανερχομένου εις 800 χιλ. Εν τη επιμελημένη καλλιέργεια των βορειοδυτικών παραλιών της και εν τη ανεγέρσει πόλεων εις άς λαμπρόν προσιωνίζεται το μέλλον, περί ων εις το προσεχές θέλομεν γράψει, συμπληρούντες διά τοπικών λεπτομερειών την ατελή ταύτην σκιαγραφίαν της ωραίας Πελοποννήσου.

ΠΕΛΟΨ

** Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό "Φάρος" σε τέσσερις συνέχειες στα τεύχη 13 (10/7/1886, σελ. 101-102), 14 (20/7/1886, σελ. 109-110), 15 (31/7/1886, σελ. 116-118) και 16 (10/8/1886, σελ. 124-126).*